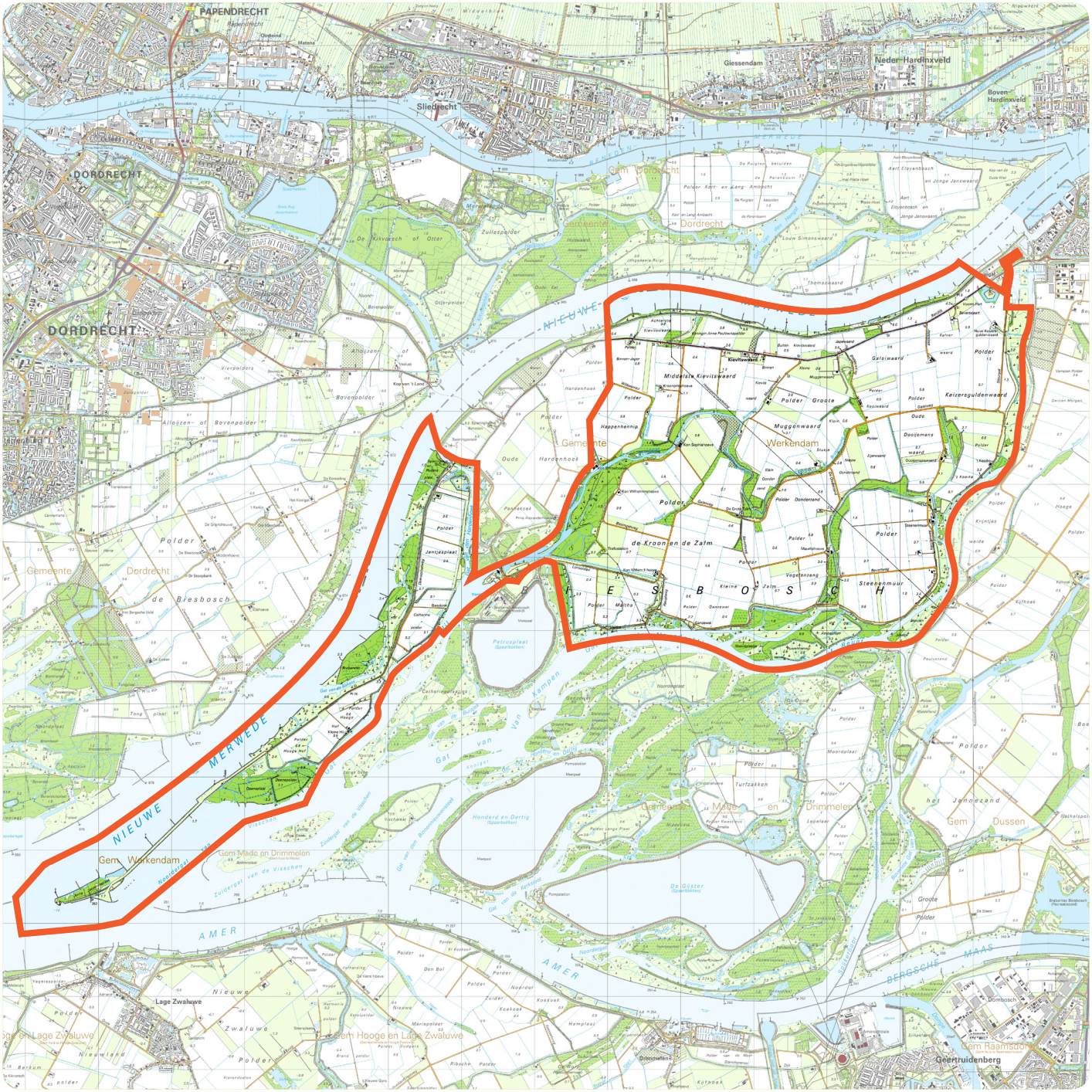
los · stad om land

Beeldkwaliteitsplan | **Noordwaard**

PAPENDRECHT
Sliedrecht
Giessendam
Neder-Hardinxveld
Boven-Hardinxveld
DORDRECHT
DORDRECHT
Gem. Dordrecht
Dordrecht
Zuilespolder
De Kikvorsch of Otter
Merwedepolder
Alblasserwaard
Vijfpolders
Alblasserwaard- of Bovenpolder
Bovenpolder
Oude Hardinxhoek
Gemeente
Hardinxhoek
Happenhennip
Middelste Kievitswaard
Kievitswaard
Polder Groote
Galeiwaard
Keizersguldenwaard
Muggenwaard
Werkendam
Doolsemans
Dondersand
de Kroonen de Zalm
Vogelenzang
Steenenmuur
Jantjesplaat
Gemeente Dordrecht
de Biesbosch
Petrusplaat (Spaarbekken)
Gat van Kompen
Honderd en Dertig (Spaarbekken)
Gat van de Visschen
Zuidergat van de Visschen
Gat van den Binnenhoutsmolen
Gat van de Kerkplaat
De Gijster (Spaarbekken)
Turfzakkeh
Made en Drimmelen
Dussen
het Jennezand
Groote Polder
Nieuwe Zwaluwe
Lage Zwaluwe
Gem. Hooge en Lage Zwaluwe
Drimmelen
Geertruidenberg
Gem. Raamsdonk
Dombosch
NIEUWE MERWEDE
NIEUWE
AMER
BERGSCHE MAAS
Gem. Werkendam
Gem. Made en Drimmelen

1 Inleiding

1.1 Aanleiding en achtergronden

De transformatie van de Noordwaard krijgt steeds duidelijker contouren en de voorbereiding is ver gevorderd. De vraag is niet meer of en waar het gaat gebeuren maar hoe het concreet zal worden uitgevoerd.

De gemeente Werkendam wil de transformatie zorgvuldig begeleiden. De ontpoldering is het grootste 'ruimte voor de rivier' project van Nederland van dit moment en de transformatie zal behoorlijke gevolgen voor Werkendam hebben. Ten eerste simpelweg omdat een belangrijk deel van het landschap van de gemeente transformeert. En ten tweede omdat Biesbosch en Noordwaard straks in elkaar zullen overlopen en Werkendam de belangrijkste toegang tot dat unieke gebied zal zijn.

De ontpoldering van de Noordwaard wordt door het Rijk getrokken. Maar de gemeente is een belangrijke partner in dit project. Rijk en gemeente hebben afspraken gemaakt over wie welke onderdelen van de planvorming op zich zal nemen. Een van de verantwoordelijkheden van de gemeente, zo is afgesproken, is sturing op de beeldkwaliteit van de nieuwe gebouwen in de Noordwaard.

Om invulling te geven aan die afspraken wordt dit beeldkwaliteitsplan gemaakt.

Dit richt zich op twee heel verschillende groepen van nieuwe gebouwen: ten eerste de te herbouwen woningen en bedrijven die als gevolg van de ontpoldering niet kunnen blijven staan. En ten tweede de gebouwen die in het deelproject 'recreatiepoort' gepland zijn. Nadere details over deze ingrepen volgen in H2.

1.2 Te nemen besluit

De bevoegdheid voor het goedkeuren van een bouwplan ligt, daar waar het de beeldkwaliteit betreft, bij het college van Werkendam. Het college kan, en zal, inhoudelijk advies inwinnen voor zij een besluit neemt.

Het beeldkwaliteitsplan zal voor de Noordwaard het beleidskader voor sturing op beeldkwaliteit van de gebouwen worden. Dat wil zeggen dat Welstand, of ieder ander die het gemeentebestuur zal adviseren over beeldkwaliteit, zich bij dat advies moet baseren op dit beeldkwaliteitsplan. Een initiatiefnemer kan zich met dit beeldkwaliteitsplan voorbereiden op de toetsing.

Het plan zelf wordt vastgesteld door de Raad van de gemeente Werkendam. Met die vaststelling geeft de raad inhoudelijk sturing aan de gewenste beeldkwaliteit.

1.3 Opzet van dit beeldkwaliteitsplan

De ontpoldering van de Noordwaard is een sterke transformatie. Het landschap zal ingrijpend veranderen. De doorwerking van het beeldkwaliteitsplan ligt aan eind van activiteiten van de ontpoldering. Dit heeft twee belangrijke gevolgen.

1. De doorwerking van het beeldkwaliteitsplan vindt niet plaats in het huidige landschap van de Noordwaard maar in het toekomstige landschap. Om doorwerking van dit beeldkwaliteitsplan goed te kunnen beoordelen moet dat toekomstige landschapsbeeld duidelijk zijn.
2. De meeste beslissingen die het toekomstige landschapsbeeld zullen bepalen zijn al genomen of worden elders genomen. Om dit beeldkwaliteitsplan goed te kunnen gebruiken moet het nauwkeurig gepositioneerd worden in de beleidsmatige context.

Daarom begint dit beeldkwaliteitsplan in H2 met een uitgebreide beschrijving van het beleidskader en het landschappelijke kader.

Speciale aandacht heeft daarbij het landschapsbeeld dat zal ontstaan als gevolg van de beslissingen die al genomen zijn. Want dat landschapsbeeld is het echte inhoudelijke kader, de achtergrond, van dit beeldkwaliteitsplan.

In Hoofdstuk 3 wordt een visie op de rol van de bebouwing in het totale landschapsbeeld ontwikkeld. Hier worden de echte sturende keuzes gemaakt. Het is maar een kort hoofdstuk maar de insteek die hier gekozen wordt werkt door op de concrete voorstellen voor de beeldkwaliteit en het is daarmee het belangrijkste bestuurlijk/politieke hoofdstuk

Hoofdstukken 4 en 5 vormen het eigenlijke beeldkwaliteitsplan. In H4 worden doelen en kaders voor de gebouwen geformuleerd en in H5 voor de recreatiepoort.

2 Beleidskader en ruimtelijke gevolgen.

2.1 inleiding

De ontpolderingsopgave heeft grote consequenties voor het huidige landschap van de Noordwaard. De Noordwaard transformeert van een gebied dat gedomineerd wordt door agrarisch gebruik tot een gebied dat ruimte biedt aan een veel gedifferentieerde pallet aan functies. Naast de waterbergingsfunctie, biedt de Noordwaard plek voor wonen, landbouw en voor recreatie.
Deze transformatie heeft grote gevolgen voor de verschijningsvorm van het landschap. Het landschap dat in de Noordwaard tot stand komt is een nieuw landschap. Hoewel de historische situatie en de cultuurhistorie een belangrijke rol spelen, blijft het een ontworpen landschap. Om uitspraken te kunnen doen over de beeldkwaliteit in de Noordwaard is het dan ook van belang om grip te krijgen op dit toekomstige landschapsbeeld.

2.2 Noordwaard in historisch perspectief

Omdat dit beeldkwaliteitsplan uitspraken doet over een toekomstig landschap moeten we het huidige landschapsbeeld zien als een fase in de ontwikkelingsgeschiedenis van de Noordwaard. Om het toekomstige landschap beter te kunnen begrijpen, moeten we het niet enkel vergelijken met de situatie anno 2009, maar moeten we het in een breder historisch perspectief plaatsen.

Het jaar 1657:
In 1421 veranderde de Sint Elisabethsvloed de huidige Noordwaard in een binnenzee van zo'n 30.000 hectare. Werkendam ligt (in de rechterbovenhoek) op de rand van deze binnenzee.

Het jaar 1830:
De zee en de rivieren voerden veel zand- en kleideeltjes aan. Hierdoor kwam het gebied steeds hoger te liggen. Op een gegeven moment kwam er land bij eb droog te staan, waardoor de binnenzee geleidelijk transformeerde tot een gebied waar water en land elkaar in zijn greep hielden. Om de afwatering van het rivierwater beter beheersbaar te maken werd in 1805 de Nieuwe Merwede gegraven. Deze rivier vormt heden ten dage de grens tussen de Zuid-Hollandse en de Brabantse Biesbosch.

Het jaar 1935:
Vanaf de tweede helft van de 19e eeuw werd er vanuit Werkendam grote delen ingepolderd tot wei- en bouwland. In deze periode zijn de contouren van de Noordwaard ontstaan zoals we deze nu kennen, en die ook een belangrijke rol spelen in het ontpolderingsplan Noordwaard.

Het jaar 2009:
Het landschap dat in de tweede helft van de 19e eeuw is gevormd is verder doorontwikkeld tot een grootschalig efficiënt ingericht landbouwgebied. Om dit te bewerkstelligen zijn de polders vergroot en is het water verder terug gedrongen.
Vanaf 1973 kreeg de Biesbosch te maken met andere ruimteclaims dan landbouw. Zo werden drie landbouwpolders (‘de Petrusplaat’, ‘Honderd en Dertig’ en ‘de Gijster’) in gebruik genomen als spaarbekkens voor de productie van drinkwater. Later krijgt de Noordwaard ook te maken met natuurontwikkeling, en is de landbouwpolder ‘Oude Hardenhoek’ ontwikkeld tot natuurgebied.

>2009: de ontpoldering
De kaart geeft het toekomstbeeld weer hoe de Noordwaard er uit gaat zien. In het plan heeft de doorstroomfunctie van water een belangrijke sturende rol: vanuit het noordoosten (nabij Werkendam) dient het water vrij te kunnen stromen richting het zuidwesten, om zo uiteindelijk uit te monden in de Merwede en de Bergse Maas. Daarnaast speelt de waterberging een belangrijke rol in de inrichting. In het kader van ruimte voor de rivier dient de Noorwaard ook een belangrijke waterbergingsfunctie te vervullen. Om zoveel mogelijk water vast te kunnen houden zijn de kades rondom enkele landbouwpolders laag gehouden; bij hoog water stromen deze polders dan ook onder water. De landbouwpolders in het noordwesten en in het zuidoosten liggen buiten deze hoofdstroomrichting van het water. Deze polders hebben dan ook hogere kades, die slechts bij zeer hoog water onder water lopen.

Deze waterbergingsfunctie heeft ook grote invloed op de woningen en de agrarische gebouwen in de Noordwaard. Dit zijn de gebieden die bij extreem hoge waterstanden droog moeten blijven. Om de 'voeten droog te houden' moet de bebouwing op terpen liggen. Voor bebouwing ouder dan 40 jaar heeft dit meestal weinig gevolgen, deze bebouwing is immers gebouwd in een periode dat de Noordwaard nog buitendijks lag, en zijn daardoor reeds op terpen gebouwd. Voor de bebouwing die jonger is dan 40 jaar zijn de gevolgen ingrijpend. In veel gevallen ligt deze bebouwing dusdanig laag dat deze gesloopt moet worden en herbouwd moeten worden op nieuw aangelegde hoge terpen.

Met de ontpoldering van de Noordwaard neemt ook de recreatieve aantrekkingskracht van het landschap toe. Niet alleen neemt de bevaarbaarheid van het water toe (en daarmee ook het aantal verbindingen met de Biesbosch), ook wordt er een uitgebreid wandel- en fietspadennetwerk aangelegd. Om de overlast van recreanten zoveel mogelijk te beperken worden grote concentraties van recreanten opgevangen nabij de toegangen van het gebied. De recreatiepoort direct ten zuiden van Werkendam is hier een voorbeeld van. Hier is plaats voor een jachthaven, ligt een dicht wandelpadennetwerk en worden maximaal 160 verblijfsrecreatie-eenheden gebouwd. Ook liggen hier de parkeerplaatsen voor bezoekers die met de auto komen.

2.3 Elementen in het landschap

In de eerste plaats gaat dit beeldkwaliteitsplan over de terpen met daarop de nieuwe bebouwing. Onderscheid is te maken tussen bestaande bebouwing op bestaande terpen en nieuwe bebouwing op nieuwe terpen. Daarnaast is er ook een tussenvorm te herkennen waarbij de oude boerderij hoog genoeg ligt (dus behouden blijft), maar de later gebouwde stallen te laag liggen. In deze gevallen blijft de oude boerderij behouden en worden de omliggende gebouwen herbouwd op een vergrote terp.

Gevolg van de herwaardering van dit terpenconcept is dat de bebouwing behoort tot de hoogst gelegen elementen in dit nieuwe landschap. Omdat het beeldkwaliteitsplan uitspraken doet over de bebouwing is het van belang om de plek die deze bebouwing inneemt ten opzichte van de omgeving nader te beschrijven.

- Het landschap van de Noordwaard wordt bepaald door een aantal hoofdfuncties:
- Water; de Noordwaard krijgt een doorstoomfunctie en een waterbergingsfunctie
- Landbouw; landbouw blijft mogelijk in de Noordwaard
- Wonen en boerderijen; wegens hoge waterstanden gebeurt dit op terpen
- Natuur; langs de kreken wordt natuur ontwikkeld.

- Recreatie; geconcentreerd ter hoogte van de ‘recreatiepoort’. Bovendien lopen er veel recreatieve routes.

Water en landbouwpolders

De waterfunctie is niet alleen de aanjager geweest van het ontpolderingsproject Noordwaard, ook is het dé bepalende factor geweest in de inrichting van het toekomstige landschap.

Tegenover de grote rol die het water vervult bij de totstandkoming van het landschap staat de kleine rol die het water vervult bij de vorming van het landschapsbeeld. Het water is immers een laag gelegen plat vlak dat niet of nauwelijks waarneembaar is.

Objecten die aangelegd zijn om het water tegen te houden zijn daarentegen bepalend voor het landschapsbeeld. De kades (variërend in hoogte en breedte), die de scheiding vormen tussen de landbouwpolders en de kreken, hebben een belangrijke rol in de opbouw van het landschapsbeeld. Daarnaast vormen de kades ook een scheiding tussen enerzijds de rationeel ingerichte grootschalige landbouwpolders, en anderzijds het natuurlijk ingerichte bochtige tracé van de kreken.

Omdat de wegen en paden van de Noordwaard in veel gevallen gelegen zijn bovenop de kades, vormen deze kades bovendien het punt van waaruit het beeld van de Noordwaard gevormd wordt.

